

РАЗЛИЧИЯ В РАЗВИТИЕТО НА ТЕРИТОРИАЛНИТЕ ЕДИНИЦИ В СТРАНАТА ЗА ПЕРИОДА 2003-2004 г.

Отразени са резултати от изследване на равнището на развитие на основните териториални общности в страната – общини, области, райони за планиране, за периода 2003-2004 г. и на тази основа са идентифицирани различията между тях.

Обоснована е необходимостта от изследване на различията между основните териториални единици в България с оглед намаляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия.

Отграничени са изоставащите райони, включващи една или повече общини, ускореното развитие на които ще допринесе за намаляване на регионалните различия у нас.

JEL: R11, R19, C49, O18

Провежданата в страната политика за регионално развитие е насочена към постигане на залегналите в Закона за регионално развитие цели, а именно: създаване на условия за балансирано и устойчиво развитие на районите в Р България; създаване на предпоставки за намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в икономическото развитие; осигуряване на условия за растеж на заетостта и доходите на населението; развитие на трансграничното сътрудничество. Поради това изследвания, свързани с оценяване и анализиране на различията в развитието на различните по обхват териториални единици у нас, имат не само научно, но и практико-приложно значение.

1. Методика на изследването

Равнището на развитие на различните по обхват териториални единици (ТЕ) в България (общини, области, райони за планиране) се изследва с помощта на утвърдена методика, в основата на която е таксономичният метод.² Неговата същност се заключава в следното: всяка ТЕ се представя като точка в n -мерно Евклидово пространство, където с n е означен броят на използваните показатели. Сравнението се извършва спрямо фиктивна ТЕ, която има най-

¹ Ст.н.с. д-р Нина Янкова е научен сътрудник в Икономическия институт на БАН, секция Регионална и секторна икономика, тел: 8104035.

² Плюта, В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа. М., Статистика, 1980.

високо равнище на развитие и се характеризира с екстремални стойности за отделните показатели. Колкото конкретна ТЕ е по-близо до фиктивната, толкова тя е по-напред в подредбата и равнището ѝ на развитие е по-високо.

Методиката включва двукратно използване на таксономичния метод. Най-напред той се прилага при определяне на обобщаващи оценки, характеризиращи отделни аспекти в развитието на ТЕ, а именно: икономическо състояние, финансово състояние, социален статус, равнище на безработица, изграденост на инфраструктурата и динамика на населението. Тези оценки вземат стойности в интервала от 0 до 1, като само за силно изоставащите ТЕ могат да бъдат по-големи от единица. След това методът се прилага върху посочените обобщаващи оценки, в резултат на което се получава интегрална оценка, характеризираща равнището на развитие на ТЕ.

В Приложение 1 е представен аналитичният запис на таксономичния метод.

Равнището на развитие на ТЕ за периода 2003-2004 г. се изследва въз основа на следните обобщаващи измерители и единични оценки:

X_1 – обобщаващ измерител за *икономическо състояние*, формиран въз основа на показателите: данък доход на физически лица на един жител; относителен дял на заетите в индустрията; нетни приходи от продажби на един жител;

X_2 – обобщаващ измерител за състоянието на *местните финанси*, формиран въз основа на показателите собствени приходи на един жител; относителен дял на собствените приходи; разходи на един жител;

X_3 – обобщаващ измерител за *социалния статус*, формиран въз основа на показателите социални помощи на един жител; средна работна заплата; брой лекари на 1000 човека от населението; брой зъболекари на 1000 човека; относителен дял на населението с режим на водоползване;

X_4 – *равнище на безработица (%)*;

X_5 – обобщаващ измерител за *инфраструктурата*, формиран въз основа на показателите относителен дял на територията за транспорт и инфраструктура; гъстота на общинската пътна мрежа; относителен дял на населението, свързано с обществено водоснабдяване; относителен дял на населението, свързано с обществена канализация;

X_6 – изменение в броя на жителите на ТЕ спрямо 1990 г.

Според възприетата методика за всяка година на изследвания период се определя интегрална оценка, която характеризира равнището на развитие на общините (LAU 1). Така получените интегрални оценки се трансформират,

при което стойностите им се изменят в интервала [0,1]. Определя се средна трансформирана интегрална оценка за периода 2003-2004 г. и на тази база се извършва подредба и се анализират различията между общините. При областите и районите за планиране подредбата за 2003 и 2004 г. се извършва въз основа на стойностите на съответните интегрални оценки.

В сравнение с предходни изследвания³ има промяна в използваните показатели при определянето на обобщаващи оценки за икономическо състояние, социален статус и инфраструктурна осигуреност на ТЕ, с което се цели усъвършенстване на използваната система от показатели.

2. Равнище на развитие на общините за периода 2003–2004 г. – подредба, различия

Резултатите от изследването на равнището на развитие на общините са представени в Приложение 2, където те са подредени по области, и в Приложение 3, където са подредени по равнище на развитие. Включването на средните показатели за страната като отделна “община” дава възможност за отграничаване на общините с равнище на развитие над средното.

Таблица 1

Стойности на интегралните оценки d_{cp} , d_{max} , d_{min}

Година	d_{cp}	d_{max}	d_{min}	$d_{max} - d_{min}$
2003	0,7766 (35 място)	1,0115 (Н. Козлево)	0,5819 (Девня)	0,4296
2004	0,7832 (39 място)	1,0150 (Н. Козлево)	0,5783 (Несебър)	0,4367

От представените на табл. 1 стойности на интегралните оценки d_{cp} , d_{max} , d_{min} се вижда, че с равнище на развитие над средното за страната за 2003 г. са 34 общини, а за 2004 г. – 38, т.е. броят на общините в България с равнище на развитие над средното нараства, което несъмнено е положителна тенденция.

През 2003 г. първа в подредбата с интегрална оценка 0,5819 е община Девня, а през 2004 г. – община Несебър. Последна в подредбата и за двете посочени години е община Никола Козлево. При това тя значително изостава на фона на останалите общини у нас.

Получената стойност за интегралната оценка за първата в подредбата община и за 2003 г., и за 2004 г. сочи значително отстояние от фиктивната община,

³ Социално-икономически различия между общините в България. С., 2003; Янкова, Н. Различия в развитието и конкурентоспособност на общините в Р България през периода 2000-2002 г. – Икономически изследвания, 2005, кн. 3.

спрямо която се прави сравнението. Това показва, че няма община в страната, която се характеризира с най-добри обобщаващи оценки по отделните аспекти в развитието.

Различията в равнището на развитие на общините за 2003 г. и 2004 г. се характеризират с разликата $d_{\max} - d_{\min}$. Нарастването на тази разлика от 0,4296 на 0,4367 е указание за слабо увеличаване на различията между общините. Този резултат е очакван,⁴ защото резултатите от провеждания досега мониторинг на социално-икономическите различия между общините по застъпващи се тригодишни периоди след 1994 г. са в потвърждение на работна хипотеза, според която различията периодично се променят по застъпващи се тригодишни периоди. Ако за даден период те нарастват, през следващия намаляват, или обратно. За 2000-2002 г. се отчита намаляване на различията в развитието на общините. Поради това нарастването им за изследвания период 2003-2004 г. е в съответствие с посочената тенденция. Наред с това обаче е необходимо да се посочи, че различията в развитието на общините, измерени чрез коефициента на вариация на интегралните оценки за 2003 и 2004 г., които са съответно 8.53 и 8.46%, сочат слабо намаление. Това дава основание да се направи изводът, че различията в развитието на общините по-скоро са се запазили на едно и също равнище, т.е. за периода 2003-2004 г. не се потвърждава посочената периодична промяна.

Подредбата на общините за 2003 г. и 2004 г. е сравнително устойчива. Броят на общините, които са запазили своя ранг, е 21. При 154 от 264 общини в страната промяната в ранга е до 10 пункта. Стойността на коефициента на рангова корелация на Спирман е 0,9767, което също потвърждава устойчивостта на подредбата.

В сравнение с периода 2000-2002 г. за всички общини–областни центрове се отчита значително предвижване напред в подредбата. Най-голямо положително изменение се отчита за община Кърджали, която от 197-мо място за периода 2000–2002 г. отива на 128-мо място. Само при община Благоевград се отчита слабо влошаване на позицията – от 24-то – на 29-то място.

В групата общини с равнище на развитие над средното за страната са десет общини–областни центрове: Варна (ранг 11), Бургас (13), Пловдив (15), Добрич (20), Стара Загора (22), Търговище (25), Русе (27), Плевен (28), Благоевград (29) и Шумен (34). Към тази група се отнасят и крайморските общини – Несебър (ранг 1), Приморско (4), Царево (9), Балчик (10), Бяла(Вн) (17), Каварна (26), Аксаково (30), както и общините с развита индустриална дейност – Девня (ранг 2), Челопеч (3), Пирдоп (6), Мирково (8), Козлодуй (12), Куклен (14), Раднево (16) и Бобовдол (19).

---

⁴ Янкова, Н. Цит. съч., с. 8.

Включването на средните за страната показатели като отделна “община” дава възможност за отграничаване и на т.нар. *изоставащи* общини. За целта се използва праг за критичност (PK), който се определя по формулата

$$PK = d_{cp} + \frac{d_{\max} - d_{cp}}{2} = \frac{d_{cp} + d_{\max}}{2}.$$

При стойност на средната трансформирана интегрална оценка на конкретна община, по-голяма от PK , тя се причислява към групата на изоставащите. Разпределението на общините по групи и области е представено на табл. 2.

В сравнение с резултатите за предходния период 2000-2002 г.⁵ броят на т.нар. развити общини намалява от 40 на 34, спада и броят на тези със средно развитие – от 170 на 151, а на изоставащите общини се увеличава от 53 на 79.

Таблица 2
Разпределение на общините по групи и области за периода 2003-2004 г.

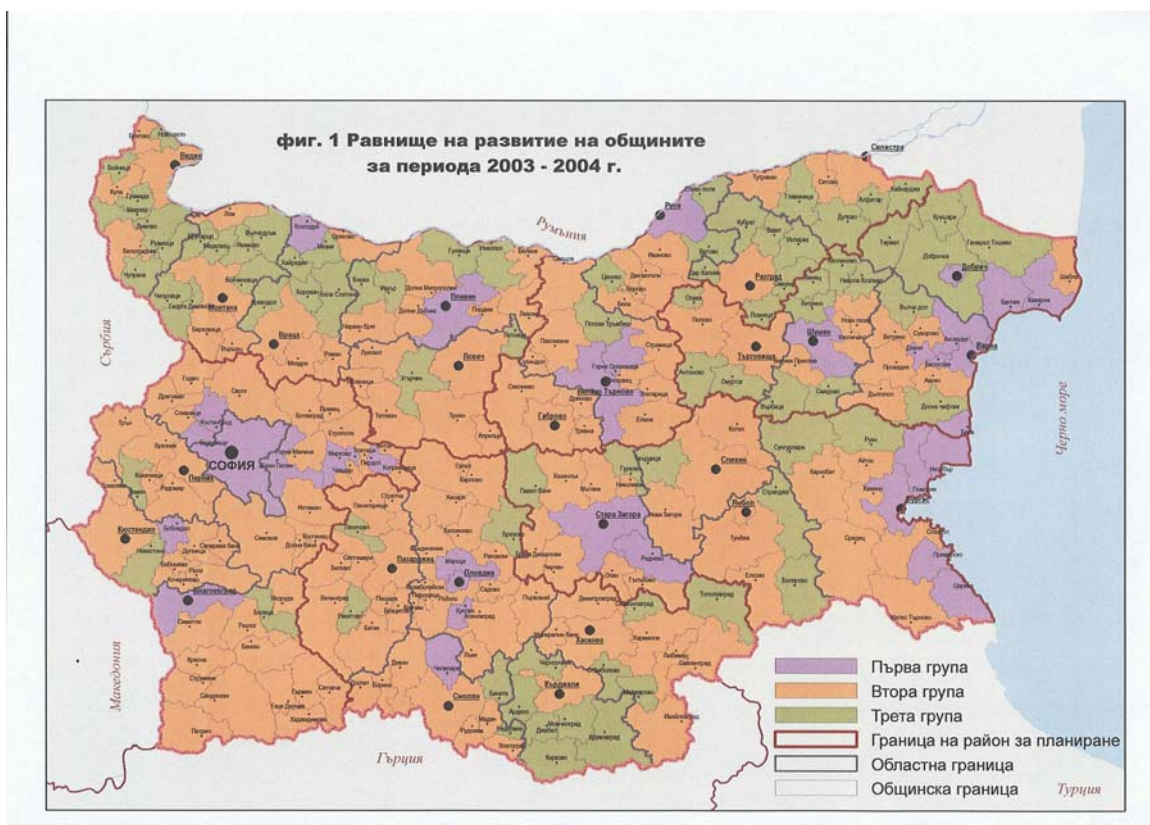
Област	Брой общини	Първа група (развити)	Втора група (средни)	Трета група (изоставащи)
Видин	11	0	3	8
Враца	10	1	4	5
Монтана	11	0	4	7
Велико Търново	10	2	7	1
Габрово	4	0	4	0
Ловеч	8	0	6	2
Плевен	11	1	6	4
Русе	8	1	4	3
Варна	12	5	5	2
Добрич	8	3	1	4
Разград	7	0	1	6
Силистра	7	0	3	4
Търговище	5	0	2	3
Шумен	10	1	3	6
Бургас	13	5	6	2
Сливен	4	0	3	1
Ямбол	5	0	3	2
Кърджали	7	0	1	6
Пазарджик	11	0	9	2
Пловдив	18	3	15	0
Смолян	10	1	7	2
Стара Загора	11	2	7	2
Хасково	11	0	7	4
Благоевград	14	1	12	1
Кюстендил	9	1	7	1
Перник	6	0	5	1
Софийска	22	6	16	0
София-гр.	1	1	0	0
Общо	264	34	151	79

⁵ Янкова, Н. Цит. съч.

Териториалното разположение на общините по групи в областите е твърде неравномерно (фиг. 1). Най-голямо нарастване на броя на изоставащите общини се отчита за областите Видин (от 3 на 8), Силистра (от 1 на 4) и Хасково (от 2 на 4). В 13 области няма общини с равнище на развитие над средното за страната, а в областите Габрово, Пловдив и Софийска няма изоставащи общини.

Резултатите от изследването на равнището на социално-икономическо развитие на общините за 2003-2004 г. дават основание да се направят следните обобщения:

- Различията в равнището на социално-икономическо развитие се запазват.
- С най-голям брой изоставащи общини са областите Видин, Монтана, Разград, Шумен и Враца.
- Тенденцията към периодично нарастване и намаляване на различията в развитието на общините не се потвърждава. При отчитане на протичащия в страната процес на финансова децентрализация, стартирал през 2003 г., е по-вероятно тези различия да се увеличават.

3. Равнище на развитие на областите за 2003 г. и 2004 г. – подредба, различия

Изследването на равнището на развитие на областите се извършва по същата методика и показатели, както при общините. При областите като ТЕ от по-висок ранг различията в много голяма степен се елиминират. Въпреки това извършването на такъв вид изследвания представлява интерес от гледна точка както на общините, така и на районите за планиране, защото с идентифицирането на проблемите на по-високо равнище възможностите за тяхното решаване се увеличават.

От представените на табл. 3 стойности за интегралните оценки и рангове, характеризиращи равнището на развитие на областите за 2003 и 2004 г., се вижда, че на първо място се нарежда София-град, а на последните места са областите Кърджали (ранг 28) и Монтана (ранг 27). При това област София-град е сравнително близо до фиктивната област, спрямо която се извършва сравнението, тъй като стойността на интегралната ѝ оценка за 2003 г. е 0,1036, а за 2004 г. – 0,1061.

Таблица 3

Интегрални оценки и рангове, характеризиращи равнището на развитие на областите за 2003 г. и 2004 г.

Области	2003 г.		2004 г.	
	Интегрална оценка	Ранг	Интегрална оценка	Ранг
Видин	0,8467	26	0,8511	26
Враца	0,7390	17	0,7454	18
Монтана	0,8771	27	0,8772	27
Велико Търново	0,6645	9	0,6580	9
Габрово	0,5582	4	0,5499	4
Ловеч	0,6537	8	0,6668	10
Плевен	0,7419	19	0,7415	17
Русе	0,7293	15	0,7100	15
Варна	0,5002	2	0,4913	2
Добрич	0,6724	10	0,6478	8
Разград	0,8214	24	0,8203	24
Силистра	0,8313	25	0,8153	23
Търговище	0,8195	23	0,8123	22
Шумен	0,8152	22	0,8236	25
Бургас	0,6107	7	0,5962	6
Сливен	0,7875	20	0,8003	21
Ямбол	0,7932	21	0,7860	20
Кърджали	0,9023	28	0,9180	28
Пазарджик	0,7211	14	0,7307	16
Пловдив	0,5472	3	0,5580	5
Смолян	0,7344	16	0,7458	19
Стара Загора	0,6045	6	0,6216	7
Хасково	0,6755	11	0,6932	14
Благоевград	0,6963	13	0,6887	13
Кюстендил	0,6776	12	0,6795	11
Перник	0,7408	18	0,6799	12
Софийска	0,5650	5	0,5427	3
София-град	0,1036	1	0,1061	1

Интервалът, в който се изменят интегралните оценки, характеризиращи равнището на развитие на областите, през 2003 г. има дължина 0,7987, а през 2004 г. съответно – 0,8019. Този резултат показва, че различията в развитието на областите за 2003 и 2004 г. не са съществени, т.е. те се запазват в близки граници.

На второ място в подредбата е област Варна с интегрална оценка 0,5002 и 0,4913 съответно за 2003 г. и 2004 г. Посочените стойности показват, че област Варна е много по-далеч от фиктивната област в сравнение с област София-град. Разликата между стойностите на интегралните оценки за София-град и Варна за 2003 г. е 0,3966, а за 2004 г. – 0,3852, т.е. отчита се намаляване на различието. Това намаление обаче всъщност е за сметка на увеличаването му при останалите области в страната, защото техните стойности се движат в интервали с дължина 0,4021 и 0,4267 съответно за 2003 г. и 2004 г.

Поради краткия период, който се разглежда, не е логично да се очакват съществени промени при подредбата на областите за 2004 разглеждания период, което се потвърждава и от стойността на коефициента на рангова корелация на Спирман, която е 0,9732. Въпреки това област Перник от 18-та позиция през 2003 г. отива на 12-та през 2004 г. поради подобреното ѝ финансово състояние. Областите Хасково, Смолян и Шумен преминават с по три позиции назад в подредбата. При останалите области промените са само с две или една позиция, а при 10 области рангът се запазва.

Известно е, че отправно начало за развитие на всяка ТЕ (община, област, район за планиране) е нейният потенциал (природен и антропогенен). Във връзка с това се прави най-обща оценка на потенциала на областите и се изследва силата на взаимодействие между равнището на развитие и потенциала за 2004 г.

Потенциалът на областите се оценява с помощта на показателите територия; относителен дял на земеделските територии; относителен дял на горските територии; относителен дял на територията за транспорт и инфраструктура; гъстотата на населението. Използваните данни за териториите са за 2000 г., а за населението за 2004 г. Оценяването на потенциала се извършва с помощта на таксономичния метод спрямо “област” с най-висок потенциал (табл. 4).

При оценяване на потенциала най-голямо вариране в стойностите на използваните показатели се отчита при гъстотата на населението. Съответният коефициент на вариация има стойност 176.6%. Поради това на табл. 4 е представена гъстотата на населението по области и стойностите на съответните обобщаващи оценки и рангове, характеризиращи потенциала им.

Взаимодействието между равнището на развитие на областите и потенциала им при използване на стойностите на съответните оценки е представено на фиг. 2. С най-високо равнище на развитие и с най-голям потенциал е област София-град. Силата на взаимодействие между равнище на развитие и потенциал се оценява като средна – стойността на коефициента на рангова

корелация на Спирмен е 0,6803. Следователно може да се твърди, че областите с по-голям потенциал имат и по-високо равнище на развитие, а тези с по-малък потенциал – по-ниско равнище на развитие. Освен това има като по-големи ТЕ при по-пълно използване на потенциала силата на взаимодействие при тях ще нараства. Резултати от проведени изследвания за 2002 г. показват, че при общините взаимодействието между потенциал и равнище на социално-икономическо развитие е много слабо.⁶

Таблица 4

Гъстота на населението, обобщаващи оценки и рангове, характеризиращи потенциала на областите за 2004 г.

Области	Население на км ² през 2004 г.	Обобщаваща оценка за потенциала	Ранг
Видин	39,6	0,9229	26
Враца	58,7	0,8990	21
Монтана	46,8	0,8885	17
Велико Търново	61,3	0,8108	8
Габрово	67,9	0,8810	15
Ловеч	39,0	0,8647	14
Плевен	66,8	0,8846	16
Русе	92,5	0,8289	10
Варна	120,0	0,7662	3
Добрич	43,8	0,8380	11
Разград	53,4	0,8957	20
Силистра	47,7	0,9139	24
Търговище	53,5	0,8940	18
Шумен	58,9	0,8474	12
Бургас	54,1	0,8045	7
Сливен	59,5	0,7971	6
Ямбол	44,1	0,9364	27
Кърджали	49,8	0,9193	25
Пазарджик	67,3	0,8599	13
Пловдив	118,8	0,7168	2
Смолян	41,7	0,9957	28
Стара Загора	70,3	0,7927	5
Хасково	48,5	0,8191	9
Благоевград	51,9	0,9139	23
Кюстендил	50,6	0,9079	22
Перник	59,4	0,8946	19
Софийска	37,7	0,7926	4
София-град	905,3	0,6327	1

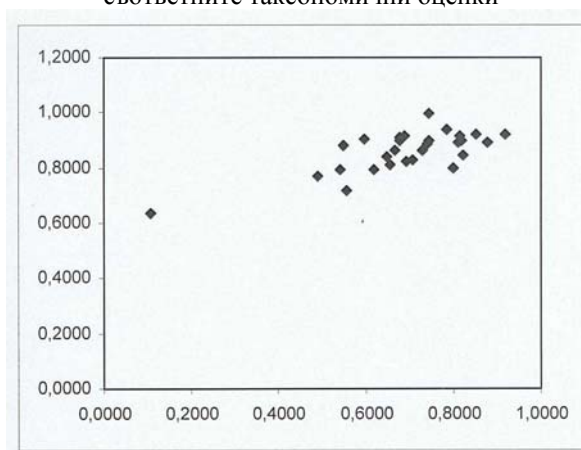
От фиг. 2 се вижда още, че след София-град с най-високо равнище на развитие (ранг 2) и потенциал (ранг 3) е област Варна, а с най-ниско - съответно ранг 28

⁶Янкова, Н. Цит. съч., с.16.

и ранг 25, е община Кърджали. Разположението на останалите области не дава възможност за групиране по равнище на развитие и потенциал, при което различията между групите да бъдат по-големи от тези вътре в групите. Поради това на фиг. 3 разположението на областите е представено и с помощта на съответните рангове. Въпреки “изкривяването”, което се получава при този начин на графично представяне, „близостта” между областите се запазва. Преобладаващата част от областите в страната са разположени около отсечката, свързваща област София-град и област Видин. За тези области се отчитат едни и същи рангове по равнище на развитие и потенциал.

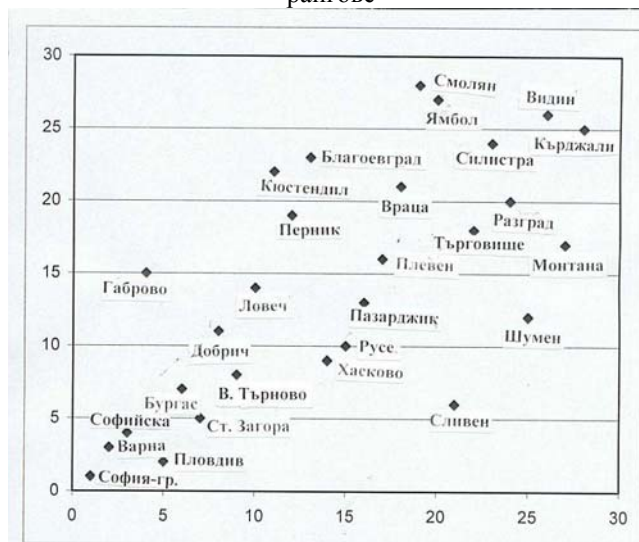
Фигура 2

Взаимодействие между равнище на развитие и потенциал при използване на съответните таксономични оценки

Фигура 3

Взаимодействие между равнище на развитие и потенциал при използване на рангове

От фиг. 3 се вижда, че при областите Габрово, Кюстендил, Благоевград и Смолян се отчита по-високо равнище на развитие при по-нисък потенциал. Тук е необходимо да се посочи, че с използваните показатели се дава най-обща оценка на потенциала на областите. Всяка от тях има специфични особености и разположение, които допълнително характеризират нейния потенциал. Посочените области несъмнено са с по-голям потенциал, което е допринесло и за тяхното по-високо равнище на развитие.

При областите Сливен, Шумен и Монтана се отчита изоставане по равнище на развитие, въпреки че те са с по-голям потенциал. Разликата в ранговете е съответно 15, 13 и 10 единици. От табл. 2 се вижда, че от 4-те общини на област Сливен само една (община Твърдица) е изоставаща в своето развитие. При областите Шумен и Монтана обаче броят на изоставащите общини е значителен – съответно 6 от 10 и 7 от 11. По-пълното използване на потенциала на изоставащите общини от тези области несъмнено ще съдейства за повишаване на равнището им на развитие.

Резултатите от проведеното изследване дават основание да се направят следните обобщения за различията в развитието на областите:

- Установена е висока степен на запазване на подредбата на областите за 2003 г. и 2004 г. по равнище на социално-икономическо развитие.
- Област София-град значително изпреварва останалите области в страната и е сравнително близо до фиктивната област, спрямо която се извършва сравнението, т.е. тя е на челните места при подредбата и по отделни аспекти в развитието.
- Различията в равнището на социално-икономическо развитие между останалите области в България са сравними с тези между областите София-град (ранг 1) и Варна (ранг 2).
- Силата на взаимодействие между равнището на социално-икономическо развитие на областите и потенциалът им се оценява като значително по-голяма в сравнение със силата на взаимодействие при по-малките ТЕ – общините.
- Най-големи различия между равнището на социално-икономическо развитие и потенциала се отчитат при областите Габрово, Кюстендил, Благоевград, Смолян и при областите Сливен, Шумен и Монтана. При останалите области силата на взаимодействие между равнище на развитие и потенциал се проявява по-силно.

4. Равнище на развитие на районите за планиране за 2003 г. и 2004 г.

Районите за планиране са най-големите териториални общности и различията при тях в най-голяма степен се елиминират. Въпреки това изследването на различията в развитието им представлява не само научен, но и значим практически (инвестиционен) интерес поради значителните средства, които ЕС предвижда за регионално развитие. От такива позиции голямо значение има оценяването на различията в развитието и на областите, и на общините.

Равнището на развитие на районите за планиране се изследва с помощта на същата методика и показатели, както общините и областите. Получените интегрални оценки и рангове за 2003 г. и 2004 г. са представени на табл. 5.

Таблица 5

Интегрални оценки и рангове, характеризиращи равнището на развитие на районите за планиране за 2003 г. и 2004 г.

Райони за планиране	2003 г.		2004 г.	
	Интегрална оценка	Ранг	Интегрална оценка	Ранг
Северозападен	1,0326	6	1,0365	6
Северен централен	0,6048	4	0,5595	3
Североизточен	0,6126	5	0,6140	5
Югоизточен	0,5982	3	0,5537	2
Южен централен	0,5437	2	0,5814	4
Югозападен	0,5095	1	0,5154	1

Както за 2003 г., така и за 2004 г. първи в подредбата е Югозападният, а последен (шести) е Северозападният район за планиране. При това стойностите на интегралната оценка за Северозападния район са по-големи от единица, което е указание за значително изоставане в развитието му спрямо останалите райони. Стойностите на интегралните оценки за останалите райони за планиране за 2003 г. варират от 0,5095 за Югозападния до 0,6126 за Североизточния, т.е. в интервал с дължина 0,1031, и 0,0986 за 2004 г. Посочените резултати дават основание да се направи изводът, че с изключение на Северозападния район различията в развитието на останалите райони за планиране за изследвания период са в сравнително тесни граници. Наред с това е необходимо да се посочи, че в Северозападния район 62% от общините (20 от 32) се характеризират като изоставащи в своето развитие. Със значителен брой изоставащи общини (25 от 49, т.е. 51%) е и Североизточният район. Той се нарежда на пето място, но според стойността на съответните интегрални оценки не се различава съществено от останалите райони за планиране в страната.

Един от основните фактори за значителен брой изоставащи общини в посочените райони е тяхното периферно разположение.

Проблемът “център-периферия” е един от основните при регионалното развитие. Развитите и изоставашите ТЕ (области, общини) характеризират неговото проявление. Резултатите от проведеното изследване показват, че проблемът “център-периферия” се проявява по различен начин в Северозападния и Североизточния район за планиране. Докато целият Северозападен район може да се разглежда като периферия спрямо Югозападния и Северния централен район, при Североизточния, както и при останалите райони, този проблем се проявява вътре в тях.

За преодоляване и/или смекчаване на изоставането в развитието на отделни ТЕ (общини, области, райони за планиране) ролята на транспортната инфраструктура е от първостепенно значение. С присъединяването на страната към ЕС влиянието на трансевропейските транспортни коридори ще нараства. Във връзка с това е необходимо да се посочи, че през Северозападния район за планиране преминава транспортен коридор № 4, свързващ Румъния, България и Гърция, а Североизточният район остава встрани от трансевропейските коридори, които минават през страната.

Повишаването на транспортната достъпност на изоставашите ТЕ в рамките на районите за планиране чрез реконструкция и модернизация на второстепенните и третостепенните пътища и общинската пътна мрежа несъмнено ще съдейства за нарастване на потенциала и равнището им на развитие и заедно с това до намаляване на вътрешнорегионалните различия.

Изграждането на съвременна транспортна инфраструктура, в т.ч. добре развита общинска пътна мрежа, ще съдейства за преодоляване на изоставането в развитието на общините с центрове села. От 264 общини в страната 43 са с центрове села. Сред тях попадат и общини, в които е развита индустриална дейност. Такива са общините Мирково и Челопеч. Останалите 41 общини обхващат около 10% от обработваемата земя и в тях живеят около 4% от българското население.

Териториалното разположение на общините с центрове села е неравномерно. В Северозападния и Южния централен район за планиране има по 10 такива общини; в Североизточния и Югозападния – по 9, в Северния централен – 2 и в Югоизточния само една – община Руен. Налице е съсредоточаване на общини с центрове села в Северозападния и Североизточния район за планиране, които са последни в подредбата по равнище на развитие (табл. 6). Поради това за тези общини там се изследва взаимодействието между потенциал и равнище на развитие.

От представените на табл. 6 оценки и рангове, характеризиращи потенциала на общините с центрове села в Северозападния район за планиране, се вижда, че те са сред последните в подредбата и за тях е налице висока степен на съответствие между потенциал и равнище на развитие.

Таблица 6
Оценки за потенциала и равнището на развитие на общините с центрове села в Северозападния район за планиране

Общини	Потенциал 2002 г.*		Равнище на развитие 2003-2004 г.		Равнище на развитие 2003 г.		Равнище на развитие 2004 г.	
	Оценка	Ранг	Оценка	Ранг	Оценка	Ранг	Оценка	Ранг
Бойница (Вд)	1,0282	263	0,8152	239	0,9337	238	0,9328	237
Макреш (Вд)	1,0043	260	0,8236	243	0,9349	239	0,9388	245
Ново село (Вд)	0,9959	258	0,7549	202	0,9227	222	0,8912	181
Ружинци (Вд)	0,9535	242	0,8350	247	0,9389	244	0,9447	249
Чупрене (Вд)	0,9638	251	0,8681	256	0,9543	256	0,9580	256
Борован (Вр)	0,9522	241	0,7414	192	0,8968	184	0,9058	201
Хайредин (Вр)	0,9664	252	0,8337	246	0,9315	236	0,9512	254
Г. Дамяново(Мн)	0,9631	250	0,7785	215	0,9150	212	0,9197	220
Медковец (Мн)	0,9766	255	0,8401	249	0,9437	250	0,9443	248
Якимово (Мн)	0,9727	254	0,8426	251	0,9529	254	0,9372	244

Източник: Янкова, Н. Цит. съч., с. 31.

Сред общините с центрове села в Северозападния район за планиране интерес представлява развитието на общините Ново село и Борован. При сравнително нисък потенциал (съответно 258-мо и 241-во място) за периода 2003-2004 г. тези общини се нареждат на 202-ро и 192-ро място по равнище на социално-икономическо развитие, т.е. по-напред съответно с 56 и 49 позиции. При това община Ново село за 2003 г. има ранг 222, а за 2004 г. – ранг 181, т.е. продължава да подобрява позициите си.

Община Ново село е сравнително малка по територия, с пет населени места и население 3845 човека през 2004 г. Като основни фактори за нейното изпреварващо развитие могат да се посочат близостта ѝ до трансграничния европейски транспортен коридор № 4 и до Видин – областен център и център на район за планиране, както и сравнително високият за селска община относителен дял на наетите в индустрията (5.36%).

При община Борован, която също включва пет населени места, за по-високото ѝ равнище на развитие са допринесли близостта до областния център – Враца, и сравнително добре развитата транспортна инфраструктура, в т.ч. общинска пътна мрежа. След като общината от 184-то място за 2003 г. отива на 201-во място за 2004 г., явно само влиянието на тези фактори не е достатъчно за поддържане на изпреварващо развитие.

За общините с центрове села от Североизточния район за планиране се отчита значително различие между ранговете, характеризиращи потенциала, и ранговете, характеризиращи равнището на развитие (табл. 7). За общините Аврен и Ветрино при по-нисък потенциал се отчита по-високо равнище на развитие. То се обуславя от близостта им до силно индустриализираната

територия на общините Варна, Белослав, Девня и сравнително добре развитата транспортна инфраструктура. Освен това община Аврен е крайморска, което също повишава потенциала ѝ и на тази основа – равнището ѝ на развитие.

Таблица 7
Оценки за потенциала и равнището на развитие на общините с центрове села в Североизточния район за планиране*

Общини	Потенциал 2002 г.*		Равнище на развитие 2003-2004 г.		Равнище на развитие 2003 г.		Равнище на развитие 2004 г.	
	Оценка	Ранг	Оценка	Ранг	Оценка	Ранг	Оценка	Ранг
Аврен (Вн)	0,9207	179	0,6594	135	0,8824	158	0,8488	110
Ветрино (Вн)	0,9504	239	0,7011	163	0,8949	179	0,8725	143
Крушари (Дб)	0,9139	144	0,8096	235	0,9258	229	0,9358	242
Самуил (Рз)	0,9144	148	0,8417	250	0,9441	251	0,9453	251
Кайnardжа(Сс)	0,9132	141	0,8826	258	0,9576	257	0,9673	258
Ситово (Сс)	0,9341	214	0,7205	181	0,8796	157	0,9050	199
Венец (Ш)	0,9112	137	0,8907	259	0,9627	258	0,9692	259
Хитрино (Ш)	0,9315	210	0,8328	245	0,9390	245	0,9427	246
Н. Козлево (Ш)	0,9080	123	1,0000	265	1,0115	265	1,0150	265

* Община Никола Козлево получава ранг 265, защото в изследването е включена "община" със средните за страната показатели.
Източник: Янкова, Н. Цит. съч., с. 31.

Общините Самуил, Венец, Хитрино и Никола Козлево при по-висок потенциал изостават по равнище на развитие. Те формират т. нар. вътрешна периферия в Североизточния район за планиране. Подобно е съотношението между потенциал и равнище на развитие при общините Кайnardжа и Крушари, които заедно с община Ситово се характеризират като външно периферни и определят приграден район с ниско равнище на развитие.

С присъединяването на страната към ЕС за общините с центрове села от Североизточния район за планиране се откриват възможности за инвестиране в селскостопанска дейност. Във връзка с това и за по-пълното оползотворяване потенциала на тези общини е необходимо усъвършенстване на съществуващата и доизграждане на общинската пътна мрежа.

Резултатите от проведеното изследване на равнището на развитие на районите за планиране дават основание да се направят следните обобщения:

- Различията в развитието на ТЕ от по-нисък ранг (области, общини) в много голяма степен се тушират при районите за планиране. Поради това изследването и анализирането на различията в развитието на областите и общините се смята за необходимо и полезно с оглед намаляване на вътрешнорегионалните различия.

- За изследвания период 2003-2004 г. с изключение на Северозападния район за планиране различията в равнището на развитие на останалите райони за планиране в страната са в тесни граници. По-голямо вариране на различията между районите за планиране се отчита по отношение на финансовото състояние и равнището на безработица.

С присъединяването на страната към ЕС и с оглед провеждането на регионална политика, насочена към намаляване на регионалните различия, интересът към оценяване на различията в развитието на районите за планиране, областите и общините ще нараства. Изследването на различията в развитието на ТЕ дава полезна информация за всяка ТЕ на фона на останалите в страната. Едновременно с това ще нараства и интересът за мястото, което заемат районите за планиране в страната сред районите за планиране в Европейския съюз.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Таксономичен метод⁷ (аналитичен запис)

Разглежда се множество от m многомерни обекти, всеки от които се характеризира с n показатели. Построява се матрица на наблюдение от вида:

$$(1) \quad X = \begin{pmatrix} X_{11} \dots X_{1j} \dots X_{1n} \\ \dots \\ X_{i1} \dots X_{ij} \dots X_{in} \\ \dots \\ X_{m1} \dots X_{mj} \dots X_{mn} \end{pmatrix},$$

където с X_{ij} е означена стойността на j – показател за i – обект.

Най-често разглежданите показатели са с различни единици на измерване и за да се приведат в съпоставим вид, се стандартизират (нормират). За целта се използва формулата

$$(2) \quad Z_{ij} = \frac{X_{ij} - \bar{X}_j}{\sigma_j},$$

където

---

⁷ Плюта, В. Цит. съч.

$$(3) \quad \bar{X}_j = \frac{\sum_{i=1}^m X_{ij}}{m}$$

$$(4) \quad \sigma_j = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (X_{ij} - \bar{X}_j)^2}$$

Множеството J от използвани показатели се подразделя на две множества: J_1 – подмножество на стимулиращите показатели и J_2 – подмножество на задържащите показатели. Това дава възможност за построяване на абстрактна общност, наречена “еталон”, координатите на която се определят от

$$(5) \quad Z_{0j} = \max Z_{ij} \text{ за } j \text{ от } J_1$$

$$(6) \quad Z_{0j} = \max Z_{ij} \text{ за } j \text{ от } J_2$$

При така въведените означения разстоянието между i – я многомерен обект и “еталона” се определя по формулата

$$(7) \quad C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (Z_{ij} - Z_{0j})^2}$$

Въз основа на така определените разстояния C_{i0} таксономичният измерител d_i се определя от

$$(8) \quad d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}$$

където

$$(9) \quad C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0$$

$$(10) \quad \bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}$$

$$(11) S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}.$$

От начина на определяне на нормиращия делител C_0 (9) се вижда, че стойностите на таксономичния измерител d_i са в границите от нула до единица и само за силно изоставащите обекти могат да са по-големи от единица. Следователно, колкото по-малка е стойността на таксономичния измерител d_i , т.е. колкото по-близо е разглежданият обект до “еталона”, толкова той е по-напред в подредбата.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Интегрални оценки и рангове, характеризиращи равнището на развитие на общините по области за периода 2003-2004 г.

Община	Средна трансформирана интегрална оценка 2003-2004	Ранг	Интегрална оценка 2003	Ранг по интегрална оценка 2003	Интегрална оценка 2004	Ранг по интегрална оценка 2004
1	2	3	4	5	6	7
Белоградчик	0.6538	129	0.8444	105	0.8826	158
Бойница	0.8152	239	0.9337	238	0.9328	237
Брегово	0.7898	225	0.9147	211	0.9299	233
Видин	0.5620	77	0.8169	74	0.8303	83
Грамада	0.7995	230	0.9281	230	0.9247	226
Димово	0.8492	254	0.9431	249	0.9528	255
Кула	0.7234	184	0.8922	176	0.8948	185
Макреш	0.8236	243	0.9349	239	0.9388	245
Ново село	0.7549	202	0.9227	222	0.8912	181
Ружинци	0.8350	247	0.9389	244	0.9447	249
Чупрене	0.8681	256	0.9543	256	0.9580	256
Борован	0.7414	192	0.8968	184	0.9058	201
Бяла слатина	0.7374	189	0.9004	192	0.8986	187
Враца	0.5621	78	0.8212	79	0.8260	81
Козлодуй	0.2835	12	0.6968	10	0.7092	13
Криводол	0.8004	231	0.9285	232	0.9251	228
Мездра	0.6015	96	0.8367	92	0.8447	101
Мизия	0.8397	248	0.9426	248	0.9451	250
Оряхово	0.6416	122	0.8530	118	0.8632	131
Роман	0.7074	171	0.8857	163	0.8874	173
Хайредин	0.8337	246	0.9315	236	0.9512	254
Берковица	0.6808	146	0.8718	142	0.8783	153
Бойчиновци	0.7833	218	0.9213	220	0.9176	215
Брусарци	0.8520	255	0.9541	255	0.9441	247
Вълчедръм	0.9394	261	0.9832	261	0.9909	262
Вършец	0.7061	168	0.8794	155	0.8927	183
Г. Дамяново	0.7785	215	0.9150	212	0.9197	220
Лом	0.7187	179	0.8918	175	0.8911	180
Медковец	0.8401	249	0.9437	250	0.9443	248
Монтана	0.5409	69	0.8108	65	0.8180	70
Чипровци	0.8444	252	0.9447	253	0.9471	252

Якимово	0.8426	251	0.9529	254	0.9372	244
В. Търново	0.4266	25	0.7623	24	0.7676	26
Г.Оряховица	0.4553	32	0.7751	33	0.7796	36
Елена	0.6781	145	0.8866	166	0.8608	128
Златарица	0.7188	180	0.8948	178	0.8881	174
Лясковец	0.5504	73	0.8139	71	0.8232	76
Павликени	0.6418	123	0.8551	121	0.8612	129
П. Тръмбеш	0.8073	233	0.9294	233	0.9302	235
Свищов	0.5668	81	0.8243	80	0.8270	82
Стражица	0.7038	166	0.8864	165	0.8836	161
Сухиндол	0.6649	137	0.8622	128	0.8742	145
Габрово	0.4699	38	0.7835	43	0.7838	41
Дряново	0.5271	64	0.8046	59	0.8123	64
Севлиево	0.4750	43	0.7824	41	0.7894	45
Трявна	0.5815	85	0.8286	85	0.8355	87
Априлци	0.6575	131	0.8716	140	0.8581	122
Летница	0.7487	198	0.9067	200	0.9020	193
Ловеч	0.4813	48	0.7874	46	0.7898	46
Луковит	0.6396	120	0.8548	120	0.8596	126
Тетевен	0.7062	169	0.8827	159	0.8894	177
Троян	0.5106	55	0.7898	49	0.8130	65
Угърчин	0.7768	213	0.9163	214	0.9169	212
Ябланица	0.4636	36	0.7728	32	0.7891	44
Белене	0.6460	126	0.8608	126	0.8591	125
Гулянци	0.8179	240	0.9358	242	0.9329	238
Д.Митрополия	0.7234	183	0.8954	180	0.8915	182
Д.Дъбник	0.6868	152	0.8779	153	0.8772	151
Искър	0.7674	209	0.9122	209	0.9128	207
Кнежа	0.7792	216	0.9151	213	0.9202	221
Левски	0.7124	176	0.8842	160	0.8933	184
Никопол	0.7554	203	0.9090	205	0.9056	200
Плевен	0.4449	28	0.7700	29	0.7757	30
Пордим	0.6654	138	0.8711	139	0.8655	132
Червен бряг	0.6580	133	0.8625	130	0.8678	135
Борово	0.6948	155	0.8867	167	0.8754	147
Бяла (Вн.)	0.7074	109	0.8463	109	0.8480	109
Ветово	0.7869	220	0.925	227	0.9169	213
Две могили	0.7074	170	0.8886	173	0.8844	164
Иваново	0.5997	94	0.8389	96	0.8408	95
Русе	0.4370	27	0.7674	26	0.7714	27
Сливо поле	0.7775	214	0.9169	216	0.9169	211
Ценово	0.8147	238	0.937	243	0.9289	232
Аврен	0.6594	135	0.8824	158	0.8488	110
Аксаково	0.4505	30	0.7773	36	0.7732	28
Белослав	0.2276	7	0.6772	7	0.6802	7
Бяла (Вн.)	0.3619	17	0.7215	16	0.7525	20
Варна	0.2813	11	0.6978	11	0.7062	11
Ветрино	0.7011	163	0.8949	179	0.8725	143
Вълчи дол	0.7510	201	0.9051	199	0.9058	202
Девня	0.0247	2	0.5819	1	0.5999	3
Долни чифлик	0.7316	187	0.9049	197	0.8890	176
Дългопол	0.7002	162	0.8996	190	0.8670	134
Провадия	0.6248	112	0.8474	112	0.8541	114
Суворово	0.5866	88	0.8461	108	0.8221	74
Балчик	0.2782	10	0.7049	13	0.6963	9
Генерал Тошево	0.7464	196	0.9046	196	0.9023	195
Добрич - град	0.3873	20	0.7390	18	0.7569	23
Добрич - селска	0.7629	205	0.9132	210	0.9078	205
Каварна	0.4361	26	0.7910	50	0.7467	18
Крушари	0.8096	235	0.9258	229	0.9358	242
Тервел	0.7871	221	0.9237	224	0.9184	217

Нина Янкова – Различия в развитието на териториалните единици в страната за периода ...

Шабла	0.5754	83	0.8172	75	0.8417	96
Завет	0.7706	212	0.9088	204	0.9191	219
Исперих	0.7479	197	0.9010	193	0.9072	204
Кубрат	0.7488	199	0.9051	198	0.9039	197
Лозница	0.7874	222	0.9251	228	0.9171	214
Разград	0.5150	58	0.8036	56	0.8028	53
Самуил	0.8417	250	0.9441	251	0.9453	251
Цар Калоян	0.8476	253	0.9446	252	0.9499	253
Алфатар	0.8095	234	0.9296	234	0.9320	236
Главиница	0.8142	237	0.9356	241	0.9299	234
Дулово	0.7416	193	0.8986	188	0.9041	198
Кайнарджа	0.8826	258	0.9576	257	0.9673	258
Силистра	0.5237	62	0.808	64	0.8059	59
Ситово	0.7205	181	0.8796	157	0.9050	199
Тутракан	0.6863	150	0.8750	148	0.8797	154
Антоново	0.7980	229	0.9298	235	0.9217	222
Омуртаг	0.7376	190	0.8972	185	0.9020	194
Опака	0.7651	206	0.9087	203	0.9144	210
Попово	0.6429	124	0.8583	124	0.8589	124
Търговище	0.5361	67	0.8111	66	0.8136	67
Велики Преслав	0.6038	99	0.8376	94	0.8458	105
Венец	0.8907	259	0.9627	258	0.9692	259
Върбица	0.8824	257	0.9644	259	0.9603	257
Каолиново	0.9597	264	0.9849	262	1.0070	264
Каспичан	0.6697	139	0.8683	137	0.8722	142
Никола Козлево	1.0000	265	1.0115	265	1.0150	265
Нови пазар	0.6721	140	0.8664	136	0.8762	148
Смядово	0.7652	207	0.9099	206	0.9132	208
Хитрино	0.8328	245	0.939	245	0.9427	246
Шумен	0.4596	34	0.7803	37	0.7781	34
Айтос	0.6580	132	0.8617	127	0.8686	138
Бургас	0.2871	13	0.7019	12	0.7071	12
Камено	0.6018	97	0.8409	100	0.8407	94
Карнобат	0.6093	107	0.8411	101	0.8471	106
Малко Търново	0.6277	114	0.8607	125	0.8432	97
Несебър	0.0161	1	0.5957	2	0.5783	1
Поморие	0.4510	31	0.7556	23	0.7957	49
Приморско	0.0553	4	0.6026	3	0.6056	4
Руен	0.7812	217	0.9188	218	0.9182	216
Созопол	0.4774	45	0.7857	45	0.7882	43
Средец	0.5857	87	0.8478	114	0.8196	71
Сунгурларе	0.7417	194	0.9018	194	0.9010	191
Царево	0.2726	9	0.6949	9	0.7016	10
Котел	0.6052	101	0.8405	97	0.8441	98
Нова Загора	0.6829	147	0.8752	149	0.8766	149
Сливен	0.5572	76	0.8174	77	0.8256	79
Твърдица	0.7971	228	0.9246	225	0.9262	229
Болярово	0.7457	195	0.9071	201	0.8991	188
Елхово	0.6965	157	0.8756	150	0.8882	175
Стралджа	0.8189	241	0.9329	237	0.9368	243
Тунджа	0.7230	182	0.9001	191	0.8864	167
Ямбол	0.5233	61	0.8055	60	0.8080	62
Ардино	0.7927	226	0.9233	223	0.9237	225
Джебел	0.9514	262	0.9956	264	0.9888	261
Кирково	0.9136	260	0.9745	260	0.9772	260
Крумовеград	0.9555	263	0.9915	263	0.9965	263
Кърджали	0.6503	128	0.8544	119	0.8693	139
Момчилград	0.8199	242	0.9353	240	0.9352	241
Черноочене	0.7854	219	0.9076	202	0.9332	239
Батак	0.6043	100	0.8360	91	0.8479	108
Белово	0.6152	108	0.8406	98	0.8527	112

Брацигово	0.6868	151	0.8739	144	0.8813	157
Велинград	0.6905	154	0.8743	146	0.8841	163
Лесичово	0.7359	188	0.8962	182	0.9015	192
Пазарджик	0.4787	47	0.7821	40	0.7929	48
Панагюрище	0.5771	84	0.8275	83	0.8327	84
Пещера	0.4703	40	0.7814	38	0.7863	42
Ракитово	0.7403	191	0.8987	189	0.9028	196
Септември	0.6741	142	0.8743	145	0.8699	140
Стрелча	0.7100	175	0.8882	171	0.8872	170
Асеновград	0.5549	74	0.8174	76	0.8236	77
Брезово	0.6459	125	0.8622	129	0.8575	119
Калояново	0.6028	98	0.8483	116	0.8340	85
Карлово	0.6078	105	0.8472	111	0.8395	93
Кричим	0.6629	136	0.8661	135	0.8684	137
Куклен	0.3346	14	0.7173	14	0.7329	14
Лъки	0.5928	90	0.8293	86	0.8446	100
Марица	0.3828	18	0.7504	20	0.7414	16
Перушица	0.5843	86	0.8299	89	0.8365	88
Пловдив	0.3513	15	0.7202	15	0.7446	17
Първомай	0.6270	113	0.8475	113	0.8560	117
Раковски	0.6079	106	0.8415	104	0.8453	104
Родопи	0.5267	63	0.8128	70	0.8036	55
Садово	0.5950	92	0.8411	102	0.8345	86
Сопот	0.5218	60	0.8308	90	0.7811	38
Стамболийски	0.4698	37	0.7764	34	0.7910	47
Съединение	0.6286	115	0.8466	110	0.8582	123
Хисаря	0.6772	144	0.873	143	0.8739	144
Баните	0.7962	227	0.9224	221	0.9276	230
Борино	0.6972	158	0.8770	152	0.8872	172
Девин	0.6551	130	0.8571	123	0.8708	141
Доспат	0.6169	110	0.8372	93	0.8576	121
Златоград	0.5893	89	0.8211	78	0.8498	111
Мадан	0.7032	164	0.8688	138	0.9009	190
Неделино	0.8117	236	0.8407	246	0.8225	224
Рудозем	0.6066	104	0.8296	87	0.8564	118
Смолян	0.5051	52	0.7928	52	0.8052	57
Чепеларе	0.4190	23	0.7679	27	0.7552	22
Бр. Даскалови	0.6841	149	0.8748	147	0.8781	152
Гурково	0.7892	224	0.9248	226	0.9191	218
Гълъбово	0.4700	39	0.7889	48	0.7784	35
Казанлък	0.5447	71	0.8114	68	0.8208	73
Мъглиж	0.6887	153	0.8758	151	0.8810	156
Николаево	0.7272	185	0.8907	174	0.8996	189
Опан	0.6980	160	0.8880	170	0.8768	150
Павел баня	0.7674	210	0.9164	215	0.9086	206
Раднево	0.3540	16	0.7321	17	0.7348	15
Ст. Загора	0.4105	22	0.7526	22	0.7634	25
Чирпан	0.6222	111	0.8450	106	0.8543	115
Димитровград	0.5069	53	0.7940	53	0.8055	58
Ивайловград	0.6980	161	0.8785	154	0.8865	168
Любимец	0.6363	117	0.8517	117	0.8597	127
Маджарово	0.8031	232	0.9283	231	0.9277	231
Мин. бани	0.6365	118	0.8638	134	0.8476	107
Свиленград	0.5108	56	0.7917	51	0.8111	63
Симеоновград	0.7588	204	0.9112	207	0.9064	203
Стамболово	0.7497	200	0.9190	219	0.8905	179
Тополовград	0.7889	223	0.9186	217	0.8251	227
Харманли	0.6347	116	0.8482	115	0.8620	130
Хасково	0.4785	46	0.7711	30	0.8039	56
Банско	0.5655	80	0.8252	82	0.8249	78
Белица	0.7678	211	0.9037	195	0.9218	223

Нина Янкова – Различия в развитието на териториалните единици в страната за периода ...

Благоевград	0.4453	29	0.7698	28	0.7762	31
Гоце Делчев	0.5395	68	0.8073	63	0.8204	72
Гърмен	0.7041	167	0.8874	168	0.8827	159
Кресна	0.6771	143	0.8716	141	0.8752	146
Петрич	0.4710	42	0.7848	44	0.7835	40
Разлог	0.5634	79	0.8251	81	0.8232	75
Сандански	0.5558	75	0.8160	72	0.8258	80
Саатовча	0.7098	174	0.8855	162	0.8897	178
Симитли	0.6590	134	0.8630	132	0.8681	136
Струмяни	0.6382	119	0.8555	122	0.8576	120
Хаджидимово	0.6727	141	0.8632	133	0.8799	155
Якоруда	0.6836	148	0.8978	187	0.8543	116
Бобов дол	0.3838	19	0.7430	19	0.7497	19
Бобошево	0.7034	165	0.8846	161	0.8850	166
Дупница	0.4754	44	0.7714	31	0.8009	52
Кочериново	0.6951	156	0.8958	181	0.8664	133
Кюстендил	0.5346	66	0.8070	61	0.8165	69
Невестино	0.8272	244	0.9422	247	0.9345	240
Рила	0.7093	173	0.8875	169	0.8872	171
Сапарева баня	0.7149	178	0.8966	183	0.8829	160
Трекляно	0.7300	186	0.8974	186	0.8952	186
Брезник	0.6972	159	0.8795	156	0.8848	165
Земен	0.7673	208	0.9117	208	0.9133	209
Ковачевци	0.7130	177	0.8938	177	0.8841	162
Перник	0.4824	49	0.8003	55	0.7776	32
Радомир	0.6007	95	0.8413	103	0.8393	92
Трън	0.7092	172	0.8882	172	0.8865	169
Антон	0.5456	72	0.8164	73	0.8164	68
Божурище	0.3990	21	0.7517	21	0.7542	21
Ботевград	0.5122	57	0.8072	62	0.7966	50
Годеч	0.5929	91	0.8298	88	0.8442	99
Горна малина	0.4704	41	0.7875	47	0.7802	37
Долна баня	0.6414	121	0.8629	131	0.8529	113
Драгоман	0.5106	54	0.7965	54	0.8061	60
Елин Пелин	0.4594	33	0.7833	42	0.7749	29
Етрополе	0.4867	50	0.8036	57	0.7780	33
Златица	0.5724	82	0.8113	67	0.8451	102
Ихтиман	0.5280	65	0.8043	58	0.8134	66
Копривщица	0.5432	70	0.8277	84	0.8029	54
Костенец	0.6055	102	0.8459	107	0.8388	91
Костинброд	0.4237	24	0.7658	25	0.7615	24
Мирково	0.2553	8	0.6865	8	0.6950	8
Пирдоп	0.2000	6	0.6683	6	0.6651	6
Правец	0.5203	59	0.8119	69	0.7989	51
Самоков	0.5950	93	0.8383	95	0.8374	90
Своге	0.4935	51	0.7817	39	0.8062	61
Сливница	0.6066	103	0.8407	99	0.8451	103
Чавдар	0.6495	127	0.8857	164	0.8368	89
Челопеч	0.0466	3	0.6179	4	0.5824	2
СГО	0.1505	5	0.6398	5	0.6509	5
средно	0.4612	35	0.7766	35	0.7832	39

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Интегрални оценки и рангове, характеризиращи равнището на развитие на общините за периода 2003-2004 г.

Община	Средна трансформирана интегрална оценка 2003-2004	Ранг	Интегрална оценка 2003	Ранг по интегрална оценка 2003	Интегрална оценка 2004	Ранг по интегрална оценка 2004
1	2	3	4	5	6	7
Несебър	0.0161	1	0.5957	2	0.5783	1
Девня	0.0247	2	0.5819	1	0.5999	3
Челопеч	0.0466	3	0.6179	4	0.5824	2
Приморско	0.0553	4	0.6026	3	0.6056	4
СГО	0.1505	5	0.6398	5	0.6509	5
Пирдоп	0.2000	6	0.6683	6	0.6651	6
Белослав	0.2276	7	0.6772	7	0.6802	7
Мирково	0.2553	8	0.6865	8	0.6950	8
Царево	0.2726	9	0.6949	9	0.7016	10
Балчик	0.2782	10	0.7049	13	0.6963	9
Варна	0.2813	11	0.6978	11	0.7062	11
Козлодуй	0.2835	12	0.6968	10	0.7092	13
Бургас	0.2871	13	0.7019	12	0.7071	12
Куклен	0.3346	14	0.7173	14	0.7329	14
Пловдив	0.3513	15	0.7202	15	0.7446	17
Раднево	0.3540	16	0.7321	17	0.7348	15
Бяла (Вн.)	0.3619	17	0.7215	16	0.7525	20
Марица	0.3828	18	0.7504	20	0.7414	16
Бобов дол	0.3838	19	0.7430	19	0.7497	19
Добрич - град	0.3873	20	0.7390	18	0.7569	23
Божурище	0.3990	21	0.7517	21	0.7542	21
Ст. Загора	0.4105	22	0.7526	22	0.7634	25
Чепеларе	0.4190	23	0.7679	27	0.7552	22
Костинброд	0.4237	24	0.7658	25	0.7615	24
В. Търново	0.4266	25	0.7623	24	0.7676	26
Каварна	0.4361	26	0.7910	50	0.7467	18
Русе	0.4370	27	0.7674	26	0.7714	27
Плевен	0.4449	28	0.7700	29	0.7757	30
Благоевград	0.4453	29	0.7698	28	0.7762	31
Аксаково	0.4505	30	0.7773	36	0.7732	28
Поморие	0.4510	31	0.7556	23	0.7957	49
Г.Оряховица	0.4553	32	0.7751	33	0.7796	36
Елин Пелин	0.4594	33	0.7833	42	0.7749	29
Шумен	0.4596	34	0.7803	37	0.7781	34
средно	0.4612	35	0.7766	35	0.7832	39
Ябланица	0.4636	36	0.7728	32	0.7891	44
Стамболийски	0.4698	37	0.7764	34	0.7910	47
Габрово	0.4699	38	0.7835	43	0.7838	41
Гълбово	0.4700	39	0.7889	48	0.7784	35
Пещера	0.4703	40	0.7814	38	0.7863	42
Горна малина	0.4704	41	0.7875	47	0.7802	37
Петрич	0.4710	42	0.7848	44	0.7835	40
Севлиево	0.4750	43	0.7824	41	0.7894	45
Дупница	0.4754	44	0.7714	31	0.8009	52
Созопол	0.4774	45	0.7857	45	0.7882	43
Хасково	0.4785	46	0.7711	30	0.8039	56
Пазарджик	0.4787	47	0.7821	40	0.7929	48
Ловеч	0.4813	48	0.7874	46	0.7898	46
Перник	0.4824	49	0.8003	55	0.7776	32
Етрополе	0.4867	50	0.8036	57	0.7780	33

Нина Янкова – Различия в развитието на териториалните единици в страната за периода ...

Своге	0.4935	51	0.7817	39	0.8062	61
Смолян	0.5051	52	0.7928	52	0.8052	57
Димитровград	0.5069	53	0.7940	53	0.8055	58
Драгоман	0.5106	54	0.7965	54	0.8061	60
Троян	0.5106	55	0.7898	49	0.8130	65
Свиленград	0.5108	56	0.7917	51	0.8111	63
Ботевград	0.5122	57	0.8072	62	0.7966	50
Разград	0.5150	58	0.8036	56	0.8028	53
Правец	0.5203	59	0.8119	69	0.7989	51
Сопот	0.5218	60	0.8308	90	0.7811	38
Ямбол	0.5233	61	0.8055	60	0.8080	62
Силистра	0.5237	62	0.808	64	0.8059	59
Родопи	0.5267	63	0.8128	70	0.8036	55
Дряново	0.5271	64	0.8046	59	0.8123	64
Ихтиман	0.5280	65	0.8043	58	0.8134	66
Кюстендил	0.5346	66	0.8070	61	0.8165	69
Търговище	0.5361	67	0.8111	66	0.8136	67
Гоце Делчев	0.5395	68	0.8073	63	0.8204	72
Монтана	0.5409	69	0.8108	65	0.8180	70
Копривщица	0.5432	70	0.8277	84	0.8029	54
Казанлък	0.5447	71	0.8114	68	0.8208	73
Антон	0.5456	72	0.8164	73	0.8164	68
Лясковец	0.5504	73	0.8139	71	0.8232	76
Асеновград	0.5549	74	0.8174	76	0.8236	77
Сандански	0.5558	75	0.8160	72	0.8258	80
Сливен	0.5572	76	0.8174	77	0.8256	79
Видин	0.5620	77	0.8169	74	0.8303	83
Враца	0.5621	78	0.8212	79	0.8260	81
Разлог	0.5634	79	0.8251	81	0.8232	75
Банско	0.5655	80	0.8252	82	0.8249	78
Свищов	0.5668	81	0.8243	80	0.8270	82
Златица	0.5724	82	0.8113	67	0.8451	102
Шабла	0.5754	83	0.8172	75	0.8417	96
Панагорище	0.5771	84	0.8275	83	0.8327	84
Трявна	0.5815	85	0.8286	85	0.8355	87
Перущица	0.5843	86	0.8299	89	0.8365	88
Средец	0.5857	87	0.8478	114	0.8196	71
Суворово	0.5866	88	0.8461	108	0.8221	74
Златоград	0.5893	89	0.8211	78	0.8498	111
Лъки	0.5928	90	0.8293	86	0.8446	100
Годеч	0.5929	91	0.8298	88	0.8442	99
Садово	0.5950	92	0.8411	102	0.8345	86
Самоков	0.5950	93	0.8383	95	0.8374	90
Иваново	0.5997	94	0.8389	96	0.8408	95
Радомир	0.6007	95	0.8413	103	0.8393	92
Мездра	0.6015	96	0.8367	92	0.8447	101
Камено	0.6018	97	0.8409	100	0.8407	94
Калояново	0.6028	98	0.8483	116	0.8340	85
Велики Преслав	0.6038	99	0.8376	94	0.8458	105
Батак	0.6043	100	0.8360	91	0.8479	108
Котел	0.6052	101	0.8405	97	0.8441	98
Костенец	0.6055	102	0.8459	107	0.8388	91
Сливница	0.6066	103	0.8407	99	0.8451	103
Рудозем	0.6066	104	0.8296	87	0.8564	118
Карлово	0.6078	105	0.8472	111	0.8395	93
Раковски	0.6079	106	0.8415	104	0.8453	104
Карнобат	0.6093	107	0.8411	101	0.8471	106
Белово	0.6152	108	0.8406	98	0.8527	112
Бяла (Вн.)	0.7074	109	0.8463	109	0.8480	109
Доспат	0.6169	110	0.8372	93	0.8576	121
Чирпан	0.6222	111	0.8450	106	0.8543	115

Провадия	0.6248	112	0.8474	112	0.8541	114
Първомай	0.6270	113	0.8475	113	0.8560	117
Малко Търново	0.6277	114	0.8607	125	0.8432	97
Съединение	0.6286	115	0.8466	110	0.8582	123
Харманли	0.6347	116	0.8482	115	0.8620	130
Любимец	0.6363	117	0.8517	117	0.8597	127
Мин. бани	0.6365	118	0.8638	134	0.8476	107
Струмяни	0.6382	119	0.8555	122	0.8576	120
Луковит	0.6396	120	0.8548	120	0.8596	126
Долна баня	0.6414	121	0.8629	131	0.8529	113
Оряхово	0.6416	122	0.8530	118	0.8632	131
Павликени	0.6418	123	0.8551	121	0.8612	129
Попово	0.6429	124	0.8583	124	0.8589	124
Брезово	0.6459	125	0.8622	129	0.8575	119
Белене	0.6460	126	0.8608	126	0.8591	125
Чавдар	0.6495	127	0.8857	164	0.8368	89
Кърджали	0.6503	128	0.8544	119	0.8693	139
Белоградчик	0.6538	129	0.8444	105	0.8826	158
Девин	0.6551	130	0.8571	123	0.8708	141
Априлци	0.6575	131	0.8716	140	0.8581	122
Айтос	0.6580	132	0.8617	127	0.8686	138
Червен бряг	0.6580	133	0.8625	130	0.8678	135
Симитли	0.6590	134	0.8630	132	0.8681	136
Аврен	0.6594	135	0.8824	158	0.8488	110
Кричим	0.6629	136	0.8661	135	0.8684	137
Сухиндол	0.6649	137	0.8622	128	0.8742	145
Пордим	0.6654	138	0.8711	139	0.8655	132
Каспичан	0.6697	139	0.8683	137	0.8722	142
Нови пазар	0.6721	140	0.8664	136	0.8762	148
Хаджидимово	0.6727	141	0.8632	133	0.8799	155
Септември	0.6741	142	0.8743	145	0.8699	140
Кресна	0.6771	143	0.8716	141	0.8752	146
Хисаря	0.6772	144	0.873	143	0.8739	144
Елена	0.6781	145	0.8866	166	0.8608	128
Берковица	0.6808	146	0.8718	142	0.8783	153
Нова Загора	0.6829	147	0.8752	149	0.8766	149
Якоруда	0.6836	148	0.8978	187	0.8543	116
Бр. Даскалови	0.6841	149	0.8748	147	0.8781	152
Тутракан	0.6863	150	0.8750	148	0.8797	154
Брацигово	0.6868	151	0.8739	144	0.8813	157
Д.Дъбник	0.6868	152	0.8779	153	0.8772	151
Мъглиж	0.6887	153	0.8758	151	0.8810	156
Велинград	0.6905	154	0.8743	146	0.8841	163
Борово	0.6948	155	0.8867	167	0.8754	147
Кочериново	0.6951	156	0.8958	181	0.8664	133
Елхово	0.6965	157	0.8756	150	0.8882	175
Борино	0.6972	158	0.8770	152	0.8872	172
Брезник	0.6972	159	0.8795	156	0.8848	165
Опан	0.6980	160	0.8880	170	0.8768	150
Ивайловград	0.6980	161	0.8785	154	0.8865	168
Дългопол	0.7002	162	0.8996	190	0.8670	134
Ветрино	0.7011	163	0.8949	179	0.8725	143
Мадан	0.7032	164	0.8688	138	0.9009	190
Бобошево	0.7034	165	0.8846	161	0.8850	166
Стражица	0.7038	166	0.8864	165	0.8836	161
Гърмен	0.7041	167	0.8874	168	0.8827	159
Вършец	0.7061	168	0.8794	155	0.8927	183
Тетевен	0.7062	169	0.8827	159	0.8894	177
Две могили	0.7074	170	0.8886	173	0.8844	164
Роман	0.7074	171	0.8857	163	0.8874	173
Трън	0.7092	172	0.8882	172	0.8865	169

Нина Янкова – Различия в развитието на териториалните единици в страната за периода ...

Рила	0.7093	173	0.8875	169	0.8872	171
Сатовча	0.7098	174	0.8855	162	0.8897	178
Стрелча	0.7100	175	0.8882	171	0.8872	170
Левски	0.7124	176	0.8842	160	0.8933	184
Ковачевци	0.7130	177	0.8938	177	0.8841	162
Сапарева баня	0.7149	178	0.8966	183	0.8829	160
Лом	0.7187	179	0.8918	175	0.8911	180
Златарица	0.7188	180	0.8948	178	0.8881	174
Ситово	0.7205	181	0.8796	157	0.9050	199
Тунджа	0.7230	182	0.9001	191	0.8864	167
Д.Митрополия	0.7234	183	0.8954	180	0.8915	182
Кула	0.7234	184	0.8922	176	0.8948	185
Николаево	0.7272	185	0.8907	174	0.8996	189
Трекляно	0.7300	186	0.8974	186	0.8952	186
Долни чифлик	0.7316	187	0.9049	197	0.8890	176
Лесичово	0.7359	188	0.8962	182	0.9015	192
Бяла слатина	0.7374	189	0.9004	192	0.8986	187
Омуртаг	0.7376	190	0.8972	185	0.9020	194
Ракитово	0.7403	191	0.8987	189	0.9028	196
Борован	0.7414	192	0.8968	184	0.9058	201
Дулово	0.7416	193	0.8986	188	0.9041	198
Сунгурларе	0.7417	194	0.9018	194	0.9010	191
Болярово	0.7457	195	0.9071	201	0.8991	188
Генерал Тошево	0.7464	196	0.9046	196	0.9023	195
Исперих	0.7479	197	0.9010	193	0.9072	204
Летница	0.7487	198	0.9067	200	0.9020	193
Кубраг	0.7488	199	0.9051	198	0.9039	197
Стамболово	0.7497	200	0.9190	219	0.8905	179
Вълчи дол	0.7510	201	0.9051	199	0.9058	202
Ново село	0.7549	202	0.9227	222	0.8912	181
Никопол	0.7554	203	0.9090	205	0.9056	200
Симеоновград	0.7588	204	0.9112	207	0.9064	203
Добрич - селска	0.7629	205	0.9132	210	0.9078	205
Опака	0.7651	206	0.9087	203	0.9144	210
Смядово	0.7652	207	0.9099	206	0.9132	208
Земен	0.7673	208	0.9117	208	0.9133	209
Искър	0.7674	209	0.9122	209	0.9128	207
Павел баня	0.7674	210	0.9164	215	0.9086	206
Белица	0.7678	211	0.9037	195	0.9218	223
Завег	0.7706	212	0.9088	204	0.9191	219
Угърчин	0.7768	213	0.9163	214	0.9169	212
Сливо поле	0.7775	214	0.9169	216	0.9169	211
Г. Дамяново	0.7785	215	0.9150	212	0.9197	220
Кнежа	0.7792	216	0.9151	213	0.9202	221
Руен	0.7812	217	0.9188	218	0.9182	216
Бойчиновци	0.7833	218	0.9213	220	0.9176	215
Черноочене	0.7854	219	0.9076	202	0.9332	239
Ветово	0.7869	220	0.925	227	0.9169	213
Тервел	0.7871	221	0.9237	224	0.9184	217
Лозница	0.7874	222	0.9251	228	0.9171	214
Тополовград	0.7889	223	0.9186	217	0.8251	227
Гурково	0.7892	224	0.9248	226	0.9191	218
Брегово	0.7898	225	0.9147	211	0.9299	233
Ардино	0.7927	226	0.9233	223	0.9237	225
Баните	0.7962	227	0.9224	221	0.9276	230
Твърдица	0.7971	228	0.9246	225	0.9262	229
Антоново	0.7980	229	0.9298	235	0.9217	222
Грамада	0.7995	230	0.9281	230	0.9247	226
Криводол	0.8004	231	0.9285	232	0.9251	228
Маджарово	0.8031	232	0.9283	231	0.9277	231
П. Гръмбеш	0.8073	233	0.9294	233	0.9302	235

Алфатар	0.8095	234	0.9296	234	0.9320	236
Крушари	0.8096	235	0.9258	229	0.9358	242
Неделино	0.8117	236	0.8407	246	0.8225	224
Главиница	0.8142	237	0.9356	241	0.9299	234
Ценово	0.8147	238	0.937	243	0.9289	232
Бойница	0.8152	239	0.9337	238	0.9328	237
Гулянци	0.8179	240	0.9358	242	0.9329	238
Стралджа	0.8189	241	0.9329	237	0.9368	243
Момчилград	0.8199	242	0.9353	240	0.9352	241
Макреш	0.8236	243	0.9349	239	0.9388	245
Невестино	0.8272	244	0.9422	247	0.9345	240
Хитрино	0.8328	245	0.939	245	0.9427	246
Хайредин	0.8337	246	0.9315	236	0.9512	254
Ружинци	0.8350	247	0.9389	244	0.9447	249
Мизия	0.8397	248	0.9426	248	0.9451	250
Медковец	0.8401	249	0.9437	250	0.9443	248
Самуил	0.8417	250	0.9441	251	0.9453	251
Якимово	0.8426	251	0.9529	254	0.9372	244
Чипровци	0.8444	252	0.9447	253	0.9471	252
Цар Калоян	0.8476	253	0.9446	252	0.9499	253
Димово	0.8492	254	0.9431	249	0.9528	255
Брусарци	0.8520	255	0.9541	255	0.9441	247
Чупрене	0.8681	256	0.9543	256	0.9580	256
Върбица	0.8824	257	0.9644	259	0.9603	257
Кайнарджа	0.8826	258	0.9576	257	0.9673	258
Венец	0.8907	259	0.9627	258	0.9692	259
Кирково	0.9136	260	0.9745	260	0.9772	260
Вълчедръм	0.9394	261	0.9832	261	0.9909	262
Джебел	0.9514	262	0.9956	264	0.9888	261
Крумвград	0.9555	263	0.9915	263	0.9965	263
Каолиново	0.9597	264	0.9849	262	1.0070	264
Никола Козлево	1.0000	265	1.0115	265	1.0150	265